

Mađarska na stranicama središnjih hrvatskih novina (1945.–1950.)

MARIJAN MATICKA
Filozofski fakultet Zagreb, Republika Hrvatska

Autor istražuje napise o Mađarskoj u središnjim hrvatskim novinama, poglavito u »Vjesniku«, u razdoblju od 1945. do 1950. Radi se o razdoblju u kojem su državno-politički odnosi dviju zemalja prolazili kroz nagle promjene. S obzirom na ovisnost uređivačke politike u javnim glasilima u Hrvatskoj o državno-komunističkoj vlasti, pokazuje kako je ta vlast nastojala oblikovati javno mnijenje ovisno o političkim opredjeljenjima i političkim okolnostima i tako stvarati u javnosti odgovarajuće predožbe o Mađarskoj.

1. Uvodne napomene

Završetak drugoga svjetskog rata otvorio je pitanja međudnosa država koje su bile na različitim, politički i vojno suprotstavljenim stranama. Među-državni odnosi u prvim godinama poslije drugoga svjetskog rata bili su obilježeni podvajanjem na poražene i pobjednike, ali istodobno i ostrim idejnim i političko-interesnim razgraničenjima u taboru pobjednika.¹

Jugoslavija, i Hrvatska kao njen sastavni dio, bila je država savezničke pobjedničke koalicije. Okružena je uglavnom državama koje su, svaka na svoj način, bile unutar njemačkog novog europskog poretka, dakle, ratnim gubitnicama. Prema Italiji i Austriji postavljala je teritorijalne zahtjeve, a prema Mađarskoj, Rumunjskoj, Bugarskoj, a zatim Albaniji, pa Grčkoj razdiranoj građanskim ratom izražavala je težnju za zauzimanjem položaja zemlje predvodnice u ostvarivanju poslijeratnog poretka, nazvanog narodnodemokratskim, a zapravo inačice sovjetskog, staljinističkog modela društvenog uređenja. Za takvo političko opredjeljenje jugoslavensko državno-komunističko rukovodstvo očekivalo je podršku Sovjetskog Saveza.²

Mađarska je imala razmjerno vidno mjesto u ukupnosti takvih jugoslaven-skih vanjskopoličkih stajališta. Znatni dijelovi Jugoslavije, tj. Hrvatska, Slovenija, Bačka, Baranja, Banat te Bosna i Hercegovina bile su do kraja prvoga svjetskoga rata dijelovi Habsburške monarhije odnosno Austro-Ugarske, dakle

¹ *Histoire du XXe siècle*, Tom I., La fin du »monde européen« (1900.–1945.), Sous la direction de Serge Berstein et Pierre Milza, Paris, 1993.

bili su s Mađarskom u istoj državnoj zajednici. Nakon završetka prvoga svjetskoga rata pojavili su se značajni problemi oko utvrđivanja novih državnih granica. Međudržavni odnosi nisu ni poslije bili posebice bliski, jer su vodeći srbijanski slojevi neprestano pokazivali bojazan od moguće obnove Habsburške monarhije, a mađarske vladajuće skupine iskazivale su i podržavale tendencije za revizijom versailleskog europskog uređenja.³ U drugom svjetskom ratu Mađarska je bila neposredno uključena u ratna zbivanja na jugoslavenskim prostorima, posebice u hrvatskom Međimurju i Baranji, a zatim u Bačkoj. Poslije završetka rata, u tijeku mirovnih pregovaranja, jugoslavenske vlasti nisu postavljale zahtjeve za teritorijalnim promjenama u razgraničenju s Mađarskom, ali je otvoreno pitanje oko uloge mađarske manjine u Jugoslaviji i položaja hrvatske, slovenske i srpske manjine u Mađarskoj. Tek mađarsko opredjeljenje, pod pritiskom sovjetskih vojnih snaga, za »narodnodemokratsko« unutrašnje državno ustrojstvo i uključivanje u sovjetski blok zaustavilo je planove o protjerivanju Mađara iz Jugoslavije.⁴ Stoga su i jugoslavenske državno-komunističke vlasti odlučno podržavale »narodnodemokratska«, zapravo komunistička opredjeljenja u mađarskom društvu. Dakako, to je trajalo do rezolucije Informbiroa i sukoba sa Sovjetskim Savezom i državama s narodnodemokratskim režimima.⁵

Razmatranja u ovom radu utemeljena su, prije svega, na napisima objavljenima u »Vjesniku«, zagrebačkim dnevним novinama, organu Narodne fronte Hrvatske.⁶ Uredivačka politika novina bila je određena političkim opre-

² Dušan Bilandžić, *Historija SFRJ*, Glavni procesi 1918.–1985., Zagreb, 1985., Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, Treća knjiga, Socijalistička Jugoslavija 1945.–1988., Beograd, 1988. François Fejtö, *Histoire des démocraties populaires, L'ère de Staline 1945.–1952.*, Paris, 1972., R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London and New York, 1995.

³ Bogdan Krizman, *Vanijska politika jugoslavenske države 1918.–1941.*, Diplomatsko-historijski pregled, Zagreb, 1975., B. Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918.–1988.*, Prva knjiga, Kraljevina Jugoslavija 1914.–1941., Beograd, 1988.

⁴ Vladimir Dedijer, *Pariska konferencija*, Zagreb, 1948., Leo Mates, *Medunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd, 1976., Darko Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu, Odnosi s velikim silama 1949.–1955.*, Zagreb, 1988., Mira Kolar-Dimirijević, »Isitjerivanje Mađara iz okolice Bjelovara 1944. godine«, *Časopis za suvremenu povijest* (ČSP), 27., 1/1995., 125.–136.

⁵ Informbiro – Informacijski biro komunističkih i radničkih partija – osnovan je na inicijativu Svesavezne komunističke partije (boljševika) krajem rujna 1947. u Poljskoj. Sjedište mu je bilo u Beogradu, gdje su počele izlaziti i novine »Za čvrst mir – za narodnu demokraciju«. Cilj je bio razmjena iskustava između komunističkih partija i uskladjivanje njihove djelatnosti na osnovu uzajamne suglasnosti, ali je zapravo bio oblik ostvarivanja političkih interesa Sovjetskog Saveza. Informbiro je 28. VI. 1948. bez predstavnika KPJ donio rezoluciju u kojoj je oštro kritizirao prilike u Jugoslaviji i politiku KPJ, što je ubrzo dovelo do potpunog prekida odnosa KPJ i Jugoslavije s komunističkim partijama članicama Informbiroa i državama u kojima su one bile na vlasti. Sukob se počeo ublažavati poslije Staljinove smrti 1953. Informbiro je raspušten u travnju 1956.

⁶ »Vjesnik« je utemeljen 1941., a redovito je izlazio od 1944. Najveću je nakladu imao 1945. – 95.000 primjeraka, a potom oko 60.000. Služio je kao osnovica za obavještavanje i idejno-političku izgradnju u raznim čitalačkim i političkim krugovima,

djeljenjima Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) odnosno Komunističke partije Hrvatske (KPH) kao hegemonu državne vlasti i usmjeravatelja općedruštvenih kretanja. Neposredno je bila u djelokrugu i nadgledavana od Odjeljenja za agitaciju i propagandu (Agitprop) KPJ/KPH.⁷ Ostale dnevne novine u Hrvatskoj imale su, dakako, jednako usmjeravanu uređivačku politiku, a poglavito u vanjskopolitičkim pitanjima, gdje nije postojala mogućnost ni minimalne uređivačke samostalnosti. Stoga se može zaključiti da je pisanje o Mađarskoj na stranicama »Vjesnika« reprezentativno, da se mogu utvrditi određene činjenice i pokazati kakvo su javno mnijenje o Mađarskoj željele oblikovati komunističke vlasti.⁸ Istodobno, analiziranjem objavljenih napisa utvrđuju se i po- kazuju mehanizmi oblikovanja javnog mnijenja, odnosno u kojoj je mjeri njegov oblikovanje ovisilo o trenutačnim političkim odnosima i idejno političkim opredjeljenjima nositelja državno-komunističke vlasti.⁹

Vremensko razmatranje ograničeno je na razdoblje od 1945. do 1950. godine zbog nekoliko činitelja. Završetak drugoga svjetskog rata, naravno, pogodan je momenat za početak raščlambi, jer se tada začinju i počinju manifestirati nove okolnosti koje nameću ratni pobjednici. Godina 1950. odabrana je kao međašna jer je razdoblje od 1945. do 1950. obilježeno zbivanjima i različitim idejnim i političkim promjenama dovoljnim za argumentiranje osnovne teze o oblikovanju javnog mnijenja u skladu s državno-partijskim stajalištima, interesima i ciljevima ovisnim o trenutačnim političkim okolnostima. Naime, u tom je razdoblju završena Mirovna konferencija, uspostavljen je narodnodemokratski sustav u nizu srednjoeuropskih i jugoistočnoeuropskih zemalja, jasno je naznačena bipolarna blokovska podjela, a zatim je 1948. objavljena rezolucija Informbiroa o stanju u KPJ, koja je dovela do novih odnosa između Jugoslavije i Sovjetskog Saveza i ostalih u njegov blok uvučениh država na jednoj te zapadnih zemalja na drugoj strani.¹⁰ Osim toga, dogodile su

tako da je raširenost njegovih informacija bila znatno veća od one koja se mogla ostvariti samom nakladom. Usp. Katarina Spehnjak, »Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja u Hrvatskoj 1945.–1952.«, *ČSP*, 25., 2–3/1993., 165.–181.

⁷ Isto. Biljana Kašić, »Značajke partijske ideologije u Hrvatskoj (1945.–1948.)«, *ČSP*, 23., 1–3/1991., 243.–260.

⁸ Osim »Vjesnika«, tiskani su još, kao dnevne političke novine, »Narodni list«, »Glas Slavonije«, »Riječki list«, »Slobodna Dalmacija«, »La voce del popolo«. Naklada im je bila od 4000 do 20.000 primjeraka. Uz ove dnevne novine, posebno je mjesto imao tjednik »Naprijed«, organ Centralnog komiteta KPH. U njemu su pretežito bili zastupljeni unutrašnjopolitička problematika i problemi kulture, a uvodnici i komentari imali su direktno značenje. Vanjskopolitičke komentare novine su uglavnom preuzimale iz »Borbe«, organa KPJ. (Usp. K. Spehnjak, n. dj., 173.–175.)

⁹ O metodsko-teorijskim pitanjima takvih istraživanja usp., uz već navedeni rad K. Spehnjak, i magistarski rad Koraljke Manojlović, Odnos državno-partijskih vlasti prema političkim protivnicima 1945. – 1948. (Analiza informativnih glasila u Hrvatskoj), Zagreb 1994. Vidi i K. Manojlović, »Novinski napisi o sudskim procesima – primjer državno-partijskog oblikovanja javnog mnijenja (1945.1948.)«, *Spomenica Ljube Bobana*, Zagreb, 1996., 387.–395. i M. Maticka, »Promjene vlasničkih odnosa u Jugoslaviji (1945. – 1948.) na stranicama hrvatskih novina«, *ČSP*, 24., 3/1992., 165.–176.

¹⁰ F. Fejtó, n. dj., 189.–197., *Histoire du XXe siècle*, Tome 2., Le monde entre guerre et la paix (1945.–1973.), Paris, 1993, 96.–101., Čedomir Šrbac, *Jugoslavija i odnosi*

se i određene promjene u unutrašnjem jugoslavenskom ustroju, što se djelomice pokazalo u položaju i ulozi tiska. Naime, nakon početnog zaoštavanja i veoma stroge stranačke stege i općedruštvenog nadzora, početkom 50-ih godina otvorene su mogućnosti za nešto drugačije izvještavanje o vanjskopolitičkim događanjima, odnosno, nastojalo se napustiti obavještavanje čitateljstva isključivo putem objavljivanja službenih priopćenja i dokumenata i prednost dati autorskim člancima.

2. Značajke napisa o Mađarskoj

Prvi u »Vjesniku« objavljeni napisi o Mađarskoj podržavaju političke skupine povezane s pobjedničkim sovjetskim snagama i označavaju ih demokratsko-progresivnima, a osuđuju poražene i nazivaju ih reakcionarnim, fašističkim političkim snagama. Loše povijesno iskustvo iz neposredne prošlosti u svezi s okupacijom nekih dijelova Jugoslavije, odnosno njihovim anektiranjem Mađarskoj, pripisano je upravo nedemokratskoj, fašističkoj Mađarskoj i njezinu vodstvu. Naglašavano je da te političke skupine, u mjeri u kojoj imaju mogućnosti vršiti vlast, nanose štetu jugoslavensko-mađarskim odnosima.

Napisi u »Vjesniku« do ljeta 1947. jasno razlikuju dvije Mađarske. Jednu koja umire i koju treba pokopati i drugu koja se budi i stvara, koja vedro gleda u budućnost. Očito, ova druga Mađarska uživala je naklonost i podršku jugoslavenskoga državno-komunističkog vodstva, pa, stoga, i tiska. Objavljujući dojmove s puta po Mađarskoj, Jure Kaštelan je, između ostaloga, pisao: »Rat je dodirnuo i Budimpeštu. Još se na ulicama vide tragovi razaranja, ali se ovaj milijunski grad obnavlja. Proletarijat i drugi trudbenici Mađarske ulažu velike napore u obnovi zemlje. Mostovi preko Dunava koji spajaju Budim s Peštom, podignuti su svjesnim i herojskim zalaganjem radnika u teškim danima inflacije. Obnavljaju se veliki industrijski centri i fabrike. Radnici na Čepelu počinju provoditi takmičenje. /.../ Ali Mađarska ima i svoje neprijatelje spolja i iznutra. Reakciju u Mađarskoj nije izbrisala bujica oslobodilačke borbe kao kod nas. Mađarski narod nije izvojevao svoju slobodu. Crvena armija oslobadala je stopu po stopu njegove zemlje. /.../ Dvije su Budimpešte. Dvije Mađarske. Jedna koja umire, koju treba pokopati, i druga koja se bori, radi i stvara, koja vedro gleda u svoju budućnost.«¹¹

»Vjesnik« je, dakle, pratio događanja u Mađarskoj i oko Mađarske s izrazitom dvostranošću, crno-bijelom obojenošću u pristupu. S odobravanjem se pisalo o izručivanju ratnih zločinaca Mađarskoj, suđenjima i kaznama. U tom kontekstu su isticali i zahtjevi koje su jugoslavenske vlasti postavljale Mađarskoj oko izručenja određenih osoba optuženih za ratne zločine na prostorima

---

između socijalističkih zemalja, Sukob KPJ i Informbiroa, Beograd, 1975., Ivo Banac, *Sa Staljinom protiv Tita*, Zagreb, 1990. O unutrašnjepolitičkom značenju sukoba sa Informbiroom usp. disertaciju Berislava Jandrića, *Komunistička partija Hrvatske 1945.–1952. godine (Organizacija, uloga, djelovanje)*, Zagreb, 1996. Usp. i *Bela knjiga o agresivnim postupcima vlada SSSR, Poljske, Čehoslovačke, Mađarske, Rumunije, Bugarske i Albanije prema Jugoslaviji*, Beograd, 1951.

¹¹ J. Kaštelan, Utisci iz Mađarske, »Vjesnik«, 4. VI. 1947.

Jugoslavije.¹² Novinsku pozornost su privlačile i rasprave o položaju Mađarske na Mirovnoj konferenciji u Parizu 1946., a uz jugoslavensko-mađarske odnose, napose se pisalo i o mađarsko-češko-slovačkim i mađarsko-rumunjskim odnosima. Isticala su se stajališta koja su u raspravama zauzimali jugoslavenski delegati na Mirovnoj konferenciji, uglavnom opredjeljenja u korist umanjivanja i prevladavanja suprotnosti unutar narodnodemokratske zajednice. Jugoslavenske primjedbe na mirovni ugovor s Mađarskom prikazane su na slijedeći način: »Podnoseći svoje amandmane jugoslavenska delegacija se rukovodi načelima dobrih susjednih odnosa s mađarskim narodom i želi da pomogne mađarskom narodu da uspostavi čvrsti demokratski poredak u svojoj zemlji. Ona se ne rukovodi načelom osvete nad Mađarima. Iz svih tih razloga ona se ograničila na minimum zahtjeva u usporebi sa ogromnom štetom, koju je nanijela mađarska okupacija, a čiji je iznos deset puta veći od onoga, koji nam je dodijeljen mirovnim ugovorom. Mi smo postavili pitanje preseljenja stanovništva na bazi dobrovoljnog pristanka, iako se ono u Jugoslaviji tiče dobrog dijela Mađara, koji su svojim neprijateljskim stavom prema našem stanovništvu grubo povrijedili interese našega naroda.«¹³

Prikazani su i rezultati mađarskih parlamentarnih izbora u studenome 1945., na kojima je najviše glasova dobila Stranka malih posjednika, zatim Socijal-demokratska stranka, a Komunistička partija je bila tek treća.¹⁴ Rezultati izbora nisu posebice komentirani, ali je u novinskim prikazima istaknuto mjesto dobila rasprava komunističkih poslanika u Narodnoj skupštini. Poglavito je istaknuto istupanje Lászla Rajka: »Naglasio je, da se Komunistička

¹² Npr. američke vlasti predale su Mađarskoj još 19 ratnih zločinaca, »Vjesnik«, 13. XI. 1945., Mađarski ratni zločinac Imređy pred sudom, Isto, 24. XI. 1945., Jugoslavenska vlada zatražila je od Mađarske izručenje ratnih zločinaca, organizatora i učesnika pokolja u Bačkoj, »Vjesnik« 11. I. 1946.

¹³ Zasedanje Političko-teritorijalne komisije za Mađarsku i Rumunjsku, »Vjesnik«, 26. VIII. 1946. Usp. i članke: Čehoslovačka traži da Mađarska napusti tradicionalnu iredentističku politiku (Isto, 14. I. 1946.), Službena izjava o pregovorima između Čehoslovačke i Mađarske, (Isto, 14. II. 1946.), Potpredsjednik vlade E. Kardelj primio je mađarskog i rumunjskog ministra vanjskih poslova, (Isto, 22. VIII. 1946.), Sjednica Političko-teritorijalne komisije za Mađarsku (Isto, 16. IX. 1946.). Narodnodemokratsku dobru suradnju potvrđuje i saopćenje u kojem se kaže da je »šef jugoslavenske delegacije pri Savezničkoj kontrolnoj komisiji u Mađarskoj pukovnik Obrad Cicmil uputio mađarskoj vladi pismeno saopćenje, u kome izvještava, da je vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije donijela odluku, da rok izvršenja reparacionih obveza od strane Mađarske produži na osam godina. Ukupna suma mađarskih reparacionih obveza od 70 milijuna dolara bit će raspoređena na osam godina, čime će se Mađarskoj učiniti olakšica, naročito u prvim godinama« (Isto, 19. VIII. 1946.) Inače, po Sporazumu o primirju s Mađarskom od 20. siječnja 1945. Mađarska je bila dužna platiti FNRJ i Čehoslovačkoj 100 milijuna dolara. Po Sporazumu FNRJ i Čehoslovačke FNRJ je pripalo 70 milijuna koje je Mađarska trebala isplatiti u šest godina računajući od 20. I. 1945. To je potvrđeno i u Mirovnom ugovoru koji su Saveznici 10. veljače 1947. zaključili s Italijom, Finskom, Mađarskom, Rumunjskom i Bugarskom. Jugoslavija je, dakle, dobrovoljno produžila isplatu mađarskih reparacijskih obveza. Mađarska je u rujnu 1948., tj. poslije rezolucije Informbiroa, potpuno obustavila reparacijske isporuke FNRJ.

¹⁴ O političkim prilikama, političkim strankama i međustranačkim odnosima usp. *Povijest Mađarske*, (ur. Peter Hanak), Zagreb, 1995., 269.–289. i R. J. Crampton, n. dj., 222.–225.

partija sporazumjela s drugim strankama, da će surađivati na 'energičnoj i brznoj akciji za uklanjanje najvećih ekonomskih i finansijskih teškoća i za suzbijanje reakcije'. U vezi s vanjskopolitičkom situacijom rekao je, da se 'demokratski krugovi u inozemstvu ne zadovoljavaju programom mađarske demokracije, nego čekaju da energičnim djelima protiv reakcije pokažemo da smo zaista demokrati. Nacionalni interesi Mađarske zahtijevaju ne samo da proglasimo borbu protiv reakcije, nego da je vodimo do kraja. Treba da definitivno uklonimo svaki ostatak mađarskog šovinizma.'¹⁵ Poglavitito je odjeka imalo proglašenje Mađarske republikom i izbor Tildy Zoltána za predsjednika u veljači 1946.¹⁶ Također je pozornost tiska bila usmjerena na dolazak i aktivnost jugoslavenskog odnosno mađarskog veleposlanika.¹⁷

Istodobno su objavljivani napisi s oštrim kritikama djelovanja tzv. nazadnih političkih snaga. Prostor je ustupljen člancima, uglavnom komentarima službene novinske agencije Tanjug, u kojima se pokazuje sudjelovanje »mađarske imperijalističke klike« u pripremama rata protiv Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. Navlastito se nastojala prikazati povezanost Miklósa Horthyja s Adolfom Hitlerom. Opširno je prepričavana u Mađarskoj objavljena prepiska između Horthyja i Hitlera iz dana neposredno poslije beogradskog puča 27. ožujka 1941. iz koje se vide mađarske pretenzije prema Baranji i Bačkoj, ali i težnje prema izlasku na Jadransko more.¹⁸ U komentarima, koje je prenosio »Vjesnik«, optuženi su za »velikomađarski revizionizam« i neki krugovi u Stranci malih posjednika. »Stranka malih posjednika je najveća stranka u Mađarskoj, najviše je zastupana u vladi i snosi najveći dio odgovornosti za politiku, koja se danas sprovodi u zemlji. Ako se u listovima te stranke vodi više ili manje otvorena sistematska revizionistička kampanja, to govori o tome, da reakcionarni elementi u toj stranci imaju ozbiljan utjecaj na politiku stranke, pa prema tome i na politiku države. To svjedoči o tome, da se namjere velikomađarske reakcije, sklonjene u toj stranci, iz dana u dan sve jasnije pokazuju.«¹⁹ U kontekstu takvog pisanja prilično prostora imala su izvješća o promjenama u mađarskoj vladi u lipnju 1947., tj. ostavka Ferenc Nagyja, predsjednika, i Bele Varge, ministra u vladi te izbor Lajosa Dinnyésa za novog predsjednika vlade. Navođene su Dinnyésove riječi da »u Mađarskoj vlada red i mir, a nemir je samo u taboru zavjerenika«.²⁰ Napose je publicitet dan dijelu njegovog izlaganja u mađarskom parlamentu o vanjskopolitičkim pitanjima i citirane su slijedeće izjave: »Vlada će voditi politiku potpune nacionalne nezavisnosti Mađarske i njezina je dužnost da se ta nezavisnost osigura. Nije moguća druga vanjska

¹⁵ Mađarska mora ukloniti svaki trag šovinizma – naglasio je član vodstva komunističke partije Mađarske László Rajk, »Vjesnik« 15. XII. 1945.

¹⁶ »Vjesnik«, 6. II. 1946. Mađarski parlament je na sjednicama od 30. i 31. siječnja 1946. donio zakon o državnom uređenju kojim je Mađarska proglašena republikom.

¹⁷ Usp. »Vjesnik« 24. III., 29. III. 1946., 19. V., 19. VI., 25. XII. 1947. Prvi poslijeratni jugoslavenski veleposlanik u Mađarskoj (»jugoslavenski opunomoćeni ministar u Mađarskoj«) bio je Karlo Mrazović (1902.–1987.) hrvatski komunist, a mađarski u Jugoslaviji Szanto Zoltán.

¹⁸ U Budimpešti su objavljeni dokumenti o sudjelovanju mađarske imperijalističke klike u pripremama za rat protiv Jugoslavije i SSSR-a, »Vjesnik«, 20. XII. 1945.

¹⁹ Velikomađarski revizionisti nastavljaju rovarenjcm, »Vjesnik«, 13. I. 1946.

²⁰ »Vjesnik«, 3. VI. 1947.

politika, osim one koja se zasniva na prijateljstvu sa susjedima. Mađarska traži također i prijateljstvo Sjedinjenih Američkih Država i Engleske, ali u prvom redu Sovjetskog saveza. Odlučujući faktor u vanjskoj politici Mađarske imaju biti susjedne zemlje. Titova Jugoslavija je više puta dala dokaza da želi živjeti u prijateljstvu s Mađarskom. /.../«²¹ Dakle, promjene u mađarskoj vladi prikazane su kao pobjeda demokratskih snaga nad zavjercima i jačanje napredne struje u Stranci malih posjednika.

Posebna obilježja imali su u razdoblju do ljeta 1947. napisi o nacionalnim manjinama, tj. o Hrvatima, Slovencima i Srbima u Mađarskoj i Mađarima u Jugoslaviji. Položaj »jugoslavenskih« manjina u Mađarskoj uglavnom je opisan nepovoljnim zbog nepravednih postupaka nosilaca vlasti koji su bili pod utjecajem poraženih, odnosno građanskih političkih snaga. Naročito je pozornost bila usmjerena na školstvo i ocijenjivalo se kao vrlo nepravedno što se škola, odnosno odjeljenje na »narodnom« jeziku, otvarala tek kad je bilo dvadeset učenika opredjeljenih za takvu nastavu i nakon što je deset roditelja pismeno izrazilo želju. Isticalo se da lokalne vlasti onemogućavaju prikupljanje roditeljskih potpisa sve u namjeri da onemoguće školstvo nacionalnih manjina. Stoga su postavljeni i zahtjevi mađarskim vlastima u cilju promjene takvih prilika, a u opisu o boravku jedne komisije mađarske vlade koja je ispitivala položaj manjina u pojedinim sredinama u »Vjesniku« je, između ostaloga, pisalo: »Na svom putu komisija je najprije došla u selo *Bervadjula*, koje i pored toga, što ima polovinu slavenskog stanovništva, ima dvije škole i to mađarske: jednu katoličku, a drugu protestantsku. Odmah po dolasku komisije sazvana je u općini konferencija svih Slavena, na koju je došao i učitelj Šandor Kerekeš. Učitelj Kerekeš je 'proveo u život' vladinu odredbu o manjinskoj nastavi. Ustanovljeno je, da je učitelj učinio sve što je bilo moguće da ne dode do osnivanja škole s nastavom na hrvatskom jeziku. Najprije je tobože ustanovio, da u selu nema dovoljan broj roditelja, koji bi tražili otvorenje škole na hrvatskom jeziku, iako čak i po njegovoj statistici, koja je zapravo potpuno netočna, u selu ima 132 slavenske školske djece. Zatim je ustanovljeno, da je Kerekeš pred djecom izjavio: 'Tko god bude tražio školu s nastavom na hrvatskom jeziku, nastradat će'. Dijete Grajić Fadjana došlo je plačući kući i ispričalo da je učitelj rekao 'Mogu se stidjeti oni, koji traže hrvatske škole.' *U selu se širila propaganda, da će svi oni, koji izraze svoju slavensku pripadnost biti prebačeni preko granice, tako da je stanovništvo potpuno zaplašeno.* Hrvati, koji su se na poziv komisije skupili u općini, izjavili su da žele da se otvore škole s nastavom na materinskom jeziku, bez naročite molbe roditelja. Osim toga, oni su zahtijevali i sva ostala prava koje uživaju Mađari u Jugoslaviji, jer ne žele da snose sav teret posljedica rata kao Mađari, ako pri tome ne budu ravnopravni.«²² Napisa s takvim obavijestima, s naslovima koji su radikalizirali ocjene o položaju »jugoslavenskih« manjina, bilo je u razdoblju do preuzimanja vlasti od MKP prilično.²³

²¹ »Vjesnik«, 12. VI. 1947.

²² Teror nad našom manjinom u Mađarskoj – Ugroženi su život, imovina i osnovna prava naše manjine u Mađarskoj, »Vjesnik«, 18. I. 1946.

²³ Usp. npr. Teror nad našim življem u Mađarskoj, »Vjesnik«, 19. XII. 1945., Mađarski učitelji u Porablju onemogućuju učenje slovenskog jezika, (Isto, 27. I. 1946.), Mađarski vojnici i graničari prijete porapskim Slovencima iseljavanjem (Isto, 15. II. 1946.).

Izbori u rujnu 1947. prikazani su kao velika pobjeda koalicijskih stranka, a posebice Komunističke partije Mađarske (KPM), jer je pojedinačno dobila najviše mandata. To je ujedno i otvaranje drugog razdoblja u pisanju o Mađarskoj na stranicama hrvatskih novina, koje je trajalo do objavljivanja rezolucije Informbiroa u ljeto 1948. Stvarana je tada slika o Mađarskoj u kojoj neprekidno napreduju demokratske snage kojih je oličjenje KPM. Prisutnost sovjetske vojne sile uopće nije spominjana.

Posebno opširna izvješća bila su o boravku mađarske vladine delegacije s predsjednikom vlade L. Dinnyésom na čelu u Beogradu u listopadu 1947., te o prijemu J. Broza Tita, predsjednika jugoslavenske vlade i maršala Jugoslavije, u Budimpešti u prosincu 1947. Opširno su zabilježeni susreti mađarskih vladinih čelnika s jugoslavenskim rukovodiocima i javna izlaganja izrečena u tim prigodama. Novine su stavljale težište na prijateljske odnose i povezanosti u prošlosti, a za nesporazume, pa i neprijateljstva, okrivljavani su drugi narodi i države, napose Nijemci, odnosno Austrijanci. Tako je Dinnyés između ostaloga u Beogradu govorio: »Prijateljstvo naših naroda, a koje je mogao samo habsburški, njemački imperijalizam privremeno pomutiti, počiva na iskrenim i širokim temeljima. Ono je garancija, da narodi dunavskog basena mogu živjeti jedan pokraj drugog u miru i demokraciji, uzajamnom poštovanju i pomoći i raditi za takvu budućnost, koju samo demokracija može dati narodima.«²⁴ U pozdravnom govoru J. Brozu Titu u Budimpešti u prosincu 1947. je, između ostaloga, rekao: »Gospodine Maršale, strahote rata zakopale su staru Mađarsku. Propao je onaj sistem koji je ugnjetavao radne milijune i stvarao uvjete za razmirice u Podunavlju. Mađarski narod je na ruševinama prošlosti revolucionarnim poltom izgradio novi poredak, poredak trudbenika, poredak mira, koji – zajedno sa susjednim demokracijama – radi i bori se za blagostanje čovječanstva. Naša demokracija postaje svakim danom sve čvršća i nema snage koja bi mogla ponovo da zabije klin u dobre odnose i suradnju naših naroda.« Iz pozdravnog govora J. Broza Tita istaknuti su u »Vjesniku« dijelovi o stvaranju novog poretka u Mađarskoj i ocjena da je upravo taj poredak zalag za vrlo dobre i bliske susjedske odnose: »Mi smo vidjeli da je u novoj Mađarskoj narod uzeo svoju sudbinu u svoje ruke i da stvara novi unutrašnji poredak, novu vlast. To je omogućilo da između naroda Jugoslavije i mađarskog naroda dođe do vrlo tijesne političke suradnje. Ekonomska suradnja pokazala je već dosad vrlo lijepe rezultate.«²⁵ Posjet Mađarskoj i sklapanje Ugovora o prijateljstvu i uzajamnoj pomoći poslužili su J. Brozu Titu i kao argumentacija da okupljanje narodnodemokratskih država pod vodstvom Sovjetskog Saveza ne znači stvaranje »slavenskog bloka«. Istaknuo je da upravo dobri odnosi s Mađarskom to negiraju.²⁶

²⁴ Delegacija vlade Republike Mađarske u službenom posjetu Jugoslaviji. Svečanom dočeku na beogradskoj željezničkoj stanici prisustvovao je maršal Tito, »Vjesnik«, 15. X. 1947.

²⁵ Boravak maršala Tita i ostalih članova vladine delegacije u Mađarskoj. Maršala Tita srdačno je pozdravila ogromna masa naroda Budimpešte. Govori Layosa Dinnyésa i maršala Tita, »Vjesnik«, 8. XII. 1947.

²⁶ Isto.

Dakako, odjek u novinama imale su i jugoslavensko-mađarske gospodarske veze i odnosi. S pažnjom je npr. zabilježeno potpisivanje trgovačkog sporazuma između FNRJ i Mađarske te i njezino sudjelovanje na Zagrebačkom velešajmu.²⁷

Dakle, do rezolucije Informbiroa stvarana je u javnosti slika o bliskoj i prijateljskoj narodnodemokratskoj Mađarskoj, državi sigurne i svijetle budućnosti. Vrhunac je takvih novinskih napisa bilo izvještavanje o proslavama u povodu 100. obljetnice revolucije 1848. Dakako, proslave su prije svega bile prigoda da se govori o aktualnim političkim prilikama i odnosima. U novinama su detaljno opisane svečanosti u Budimpešti. Prepričani su ili doslovno navedeni govori mađarskih državnih dužnosnika te maršala Klimenta J. Vorošilova i Milovana Đilasa, sovjetskog i jugoslavenskog predstavnika na svečanostima. M. Đilas je u govoru objašnjavao i držanje Hrvata i Srba u revolucionarnim zbivanjima 1848. i historiografske interpretacije tih događanja. Između ostalog je rekao: »Na Istoku je bio ruski carizam, a sa Sjevera i Zapada mađarski narod bio je okružen njemačkim feudalcima, a na Jugu – kod Hrvata i Srba još se nisu bile razvile snage kadre da ustanu u obranu mađarske revolucije od 'svoje', 'domaće' reakcije. Šta više reakcionarni vladajući feudalni sloj tih naroda na čelu s banom Jelačićem, patrijarhom Rajačićem i knezom Aleksandrom Karađorđevićem uspio je da uguši i ono malo naprednih snaga koje su se javljale u Hrvatskoj, Srbiji i Vojvodini, i da prikupi vojsku i pripomogne za račun Austrije gušenje mađarske revolucije. Neki historičari su kasnije pokušavali da opravdaju reakcionarnu ulogu hrvatskih i srpskih vladajućih slojeva nerazumijevanjem nekih vođa mađarske revolucije prema nacionalnim interesima Hrvata i Srba, oduzimanjem nacionalnih prava Hrvatima i Srbima i za vrijeme same revolucije.« A zatim je prošle događaje i historiografske interpretacije povezo s aktualnim političkim prilikama. »Danas je nama utoliko lakše utvrditi sve te činjenice kada su narodi Jugoslavije poslije 1848. bezbroj puta dokazali nasuprot reakcionarnim vladajućim slojevima svoju neraskidivu povezanost sa slobodom i napretkom, što više čak i s onim idealima koji su pokrenuli mađarski narod 1848. Danas je nama utoliko lakše utvrditi činjenice, kada su narodi Jugoslavije, pod vodstvom najvećeg sina naše zemlje maršala Tita u najsudbonosnijem trenutku historije čovječanstva, u velikom ratu protiv fašizma, hiljadu puta, kroz krv i oganj, dokazali da je stvar slobode i napretka ne samo neraskidivo povezana s njima, nego, da tako kažem – istovjetna s njihovim opstankom kao naroda. [...] I dalje, nova Jugoslavija je učinila sve što je u njenoj moći da pomogne razvitak demokracije u Mađarskoj, da pomogne mađarskom narodu da zemlju digne iz ruševina i poniženja i da postane zaista slobodna i nezavisna. Ako je 1848. godine mađarski narod bio okružen reakcionarnim silama, danas, sto godina iza toga, on je okružen prijateljima s istoka i sjevera Sovjetskim savezom i Čehoslovačkom i Rumunjskom, a s juga narodima Jugoslavije. Ako onda mađarski narod nije imao mogućnosti da izvojuje

²⁷ Potpisan trgovački sporazum između FNR Jugoslavije i Mađarske, »Vjesnik«, 24. XII. 1946., Zoltán Szanto, mađarski veleposlanik, na Zagrebačkom je velešajmu izjavio: »Demokracija u Jugoslaviji i Mađarskoj, kao i uvođenje planske privrede u obje zemlje zalag su, da će se ekonomske i prijateljske veze objiju zemalja još više razviti i produbiti. Sudjelovanje Mađarske na Zagrebačkom velešajmu ima svrhu da to pomogne i ubrza.« (Isto, 25. V. 1947.)

slobodu i nezavisnost zbog vanjskih intervencija, danas je njegova sudbina u njegovim vlastitim rukama.«²⁸

Poslije rezolucije Informbira počela se na »Vjesnikovim« stranicama stvarati potpuno drugačija slika o Mađarskoj. Osnovno je njezino obilježje isticanje podčinjenosti mađarske radničke klase i mađarskog naroda režimu »razbijača« klasne solidarnosti i demokratskih stremjenja. Glavnina novinskih napisa usmjerena je sada na jugoslavensko-mađarske diplomatske, pogranične i ostale incidente. Objavljene su note i komentari u povodu protjerivanja diplomatskih predstavnika i službenika, a mađarske su vlasti okrivljavane za kršenje međusobno sklopljenih ugovora i miješanje u unutrašnje jugoslavenske poslove pa i pokušaje ubacivanja špijuna u Jugoslaviju i rušenje postojeće državne vlasti. Na primjer »Vjesnik« u kolovozu 1948., prepričavajući notu jugoslavenskog ministarstva vanjskih poslova, piše: »U noti se ukazuje, prvo da najodgovorniji funkcioneri Republike Mađarske pozivaju građane FNRJ na pobunu i obaranje zakonite vlade FNRJ. Kao primjer takve aktivnosti navodi se da potpredsjednik vlade Republike Mađarske gospodin Mátyás Rákosi otvoreno poziva na likvidaciju sadašnjeg državnog rukovodstva Jugoslavije.«²⁹

»Vjesnik« objavljuje ponovo i prilično napisa o položaju hrvatske, slovenske i srpske manjine u Mađarskoj. Dok su u razdoblju prije rezolucije Informbira za sve teškoće oko položaja manjina u Mađarskoj, a napose za nezadovoljstvo sa školstvom na materinjem jeziku, optuživane antidemokratske, stare, šovinističke snage, sada se to dovodi u neposrednu vezu s politikom vladajuće Mađarske radničke partije (MRP). »Teror nad porapskim Slovencima pojačao se poslije rezolucije Informbira. Oduzimana im je zemlja, utjerivani visoki porezi, zaveden policijski sat, otpočela su prebijanja i progoni. Pošto su sve te mjere ostale bez uspjeha, mađarske vlasti su inscenirale ubistvo iz zasjede porapskog Slovenca Karela Gašpara da bi pod izgovornom 'pronalaženja ubojice' mogle izvršiti nova hapšenja porapskih Slovenaca.«³⁰ Istodobno, ističu se potpuno drugačije prilike među Mađarima u Jugoslaviji. Obavijest da su Mađari u baranjskom selu Lugu osnovali seljačku radnu zadrugu sadržavala je i slijedeći idilični opis: »Glas iz daljine sipa bestidne klevete na njihovom mađarskom jeziku. Slušaju te nepojmljive laži kojima se blati naša zemlja, njeno rukovodstvo, kojima se vredaju milijuni naših trudbenika koji svojim rukama, mozgom i srcem izgrađuju socijalističku budućnost naše zemlje. Slušaju te lažne optužbe mađarski seljaci koji s ostalim našim narodima daju hiljade radnih sati za ostvarenje socijalizma u Jugoslaviji, ljudi koji grade svoj Lug u kome Mađari žive slobodno i ravnopravno razvijajući svoj kulturni, društveni i ekonomski život. Sa zaprepaštenjem gledaju jedan drugome u lice mađarski seljaci i pitaju

²⁸ Velike svečanosti u Budimpešti povodom proslave 100-godišnjice mađarske revolucije. Na svečanoj sjednici parlamenta govorili su vođa sovjetske delegacije maršal Vorošilov, a u ime vlade FNRJ ministar Milovan Đilas, »Vjesnik« 17. III. 1948. M. Đilas (1911. – 1995.) bio je i član Politbira CK KPJ zadužen za agitprop KPJ.

²⁹ »Vjesnik« 28. VIII. 1948.

³⁰ Suđenje porapskim Slovencima u Mađarskoj, »Vjesnik« 22. I. 1950. Usp. Policijski teror nad našom nacionalnom manjinom u Mađarskoj (Isto, 5. VI. 1950.), Besprimjeran zločin mađarskih vlasti nad našom nacionalnom manjinom (Isto, 4. VII. 1950.), Protest Mađara u Hrvatskoj protiv progona Jugoslavena u Mađarskoj (Isto, 22. VII. 1950.).

se očima da li oni dobro razumiju svoj mađarski jezik na kojemu im se bacaju u obraz tolike uvrede i laži. Graditelji socijalističkog Luga ogorčeno i gnjevno odmahuju rukom i postaju još odlučniji. Oni se neće dati omesti na putu kojim idu izgrađujući ljepši život.«³¹ Stvarana je, dakle, slika o teroru i obespravljenosti nacionalnih manjina u Mađarskoj, a, istodobno, o svestranim pravima, zadovoljstvu i sreći mađarske nacionalne manjine u Jugoslaviji.

Posebnu novinsku pozornost dobila su dva sudska procesa. Obavijesti o procesu kardinalu Józsefu Mindszentyju iz veljače 1949. bile su iscrpne, ali uglavnom su navođena izlaganja sudionika u procesu.³² Istaknuto je da kardinal Mindszenty optužen zbog antidržavnog rada u cilju obaranja Mađarske Republike i osnivanja austro-ugarske monarhije, zbog špijunaže u korist zapadnih sila i Vatikana te i zbog šverca stranim novcima. Proces nije dobio izričitu podršku, ali smisao njegovog održavanja za jugoslavensko državno-komunističko vodstvo očito nije bio upitan. Način kako su objavljivane i naslovljavane vijesti o njegovu održavanju te prikazani istupi tužitelja i optuženih nije dovodio u sumnju ispravnost procesa i osudu kardinala Mindszentyja. Razabire se to i iz protesta Saveza udruženja novinara FNRJ Savezu novinara Mađarske u povodu onemogućavanja prisutnosti Tanjugova dopisnika procesu. Među ostalim, u tom je protestu napisano: »No, bez obzira na sve to, jugoslavenska štampa pravilno je obavještavala svoju javnost o toku suđenja *izdajnicima mađarskog naroda na čelu s kardinalom Mindszentyjem*.« (podc. M. M.)³³

Drugačija su obilježja imali napisi o procesu Lászlu Rajku, nekadašnjem ministru unutarnjih odnosno vanjskih poslova i jednoj od čelnih osoba MKP-a, zatim MRP-a. Vijest o njegovu hapšenju objavljena je u »Vjesniku« u lipnju 1949. S obzirom na to da je optužba Rajka dovodila u vezu s jugoslavenskim političkim vođama, optužbe o njegovoj protudržavnoj djelatnosti, potaknutoj iz jugoslavenskih krugova, prikazane su kao izmišljotina i informbiroovska promidžba. U povodom objavljivanja optužnice u »Vjesniku« je cjelovito otisnuto saopćenje Direkcije za informacije Vlade FNRJ u kojem je, između ostaloga, pisalo: »Cilj te provokacije sastoji se u tome da se lažno optuži Jugoslavija, njena vlada i partijsko rukovodstvo za postupke, nečiste namjere i mračne planove koje ustvari pripremaju ili već provode u život mađarski rukovodeći krugovi [...]«. ³⁴ Proces je uspoređivan s procesima A. Dreyfusu, H. Friedjungu i s Leipziškim procesom protiv G. Dimitrova. Uz redovite Tanjugove komentare

³¹ »Vjesnik«, 9. III. 1949. Objavljivani su npr. slijedeći članci koji su veoma pozitivno pisali o mađarskoj manjini u Jugoslaviji, njezinim pravima i svestranom razvitku: O literaturi mađarske nacionalne manjine u Jugoslaviji, »Vjesnik« 12. I. 1950., Mađari Koroda spremaju se na izbore, (Isto, 17. II. 1950.), Kulturni uspon Mađara u Hrvatskoj, (Isto, 27. II. 1950.).

³² »Vjesnik«, 5. II., 6. II., 7. II., 8. II., 14. II. 1949. Kardinal József Mindszenty (1892.–1975.) osuđen je na doživotni zatvor. Oslobođen je 1956., ali se u vrijeme sovjetske vojne intervencije sklonio u ambasadu SAD-a u Budimpešti, gdje je živio dugi niz godina. Poslije izlaska iz Mađarske boravio je uglavnom u Beču. O procesu kardinalu Mindszentyju usp. F. Fejtő, n. dj. 331–337, R. J. Crampton, n. dj., 225., *Povijest Mađarske*, n. dj. 269.–289.

³³ »Vjesnik«, 16. II. 1949.

³⁴ Proces u Budimpešti predstavljat će novu monstruožnu provokaciju informbiroovskih krugova protiv FNR Jugoslavije, »Vjesnik« 16. IX. 1949.

objavljeno je nekoliko velikih tekstova u kojima je iscrpno analiziran proces, njegova bit i smisao. Autori tih tekstova bili su odreda istaknuti državni i stranački vođe, a njihove je tekstove najprije objavljivala »Borba«, organ KPJ. »Vjesnik« je tako u nekoliko nastavaka objavljivao tekst Moše Pijade, a objavio je i napise Josipa Hrnčevića i Šime Balena. Tiskane su opširne izjave Svetozara Vukmanovića Tempa, Karla Mrazovića, prvoga jugoslavenskoga poslanika u Budimpešti, pa i izjava mađarskog političara, nekadašnjega predsjednika vlade i bivšega ambasadora u Parizu, Mihályja Károly.³⁵

Nakon procesa L. Rajku jugoslavensko-mađarski odnosi izrazito su pogoršani. Obavijesti o Mađarskoj u novinama imale su negativne značajke. Mađarska radnička klasa i narod prikazivani su zarobljenicima informbiroovskih političara, prije svega članka MRP-a M. Rákosija.³⁶ Poneka njihova državno-partijska izlaganja bila su predmet raščlambi u posebnim člancima. Redovito su se ismijavali njihov način izlaganja i pristup pojedinim pitanjima. U članku Ž. Vnuka npr. piše i ovo: »Ili uzmimo primjer okorjelog oportuniste mađarskog porijekla – Matijasa Rakosija. – On je najnemoralniji i najgrlatiji kada nam se pripisuju očigledne gluposti i tvrdi kako smo mi zapravo iz oportunizma vodili borbu protiv oportunizma, a revoluciju dizali zato, jer smo bili zakleti kontrarevolucionari. Na takve nepametne 'misli' ne treba se ni osvrutati. Međutim, on – kada je Partija trebala dizati oružani ustanak – gdje je bio. Stalno je pomerao svoju oportunističku trupinu sve dalje na istok, prema Uralu, i čuvao glavu da može danas tako bezglavo rukovoditi kako mu komanduju njegovi Gosudari.«³⁷

Slika o Mađarskoj kao prijateljskoj državi pretvorena je tako u kratkom vremenskom razdoblju u sliku o Mađarskoj kao neprijateljskoj državi okovanoj u staljinističko-informbiroovske lance i s vodećim političarima kao tamničarima. Novine su postale mjesto bespoštednog rata s političkim protivnicima.

3. Zaključna razmatranja

Novinski napisi o Mađarskoj na stranicama »Vjesnika« bili su relativno brojni. No, među vijestima o stranim državama i vanjskopolitičkim temama brojniji su bili tekstovi o Sovjetskom Savezu, a bilo je prisutnije i pisanje o Čehoslovačkoj, Poljskoj, Bugarskoj, pa o Albaniji i zbivanjima u Grčkoj. Novinski napisi o Mađarskoj uglavnom su svedeni na političko područje, a i teme koje nisu bile neposredno iz političke sfere tretirane su kroz prizmu aktualnih političkih opredjeljenja.³⁸

³⁵ »Vjesnik«, 18. IX., 20. IX., 22. IX., 24. IX., 25. IX., 26. IX., 17. X. 1949. L. Rajk (1909. – 1949.) osuđen je na smrt i kazna je izvršena. Njegova rehabilitacija započela je 1956. O procesu usp. Annie Kriegel, *Les grands proces dans les systemes communistes*, Paris, 1972., F. Fejtő, n. dj., 263.–271., R. J. Crampton, n. dj., 261.–266., *Povijest Mađarske* n. dj., 269.–289.

³⁶ Mátyás Rákosi (1892.–1971.) generalni sekretar CK KPM 1945.–1948 i MRP 1948.–1956., predsjednik mađarske vlade 1952.–1953.

³⁷ »Vjesnik« 3. I. 1950.

³⁸ Nešto opširniji tekstovi o gospodarskim prilikama i odnosima otisnuti su u povodu informbiroovskih sukobljavanja. Npr. Saopćenje Tanjuga o trgovinskim odnosi-

Mogu se uočiti tri osnovna stereotipa u pisanju o Mađarskoj. Značajno je da se oblikuju u razmjerno kratkom razdoblju od četiri godine te da su međusobno radikalno suprotstavljeni. Naime, negativna obilježja iz mađarskog političkog života i odnosa prema Jugoslaviji, koja su u razdoblju do preuzimanja vlasti od komunista u jesen 1947. pripisivana poraženim, fašističkim, nedemokratskim snagama, poslije rezolucije Informbiroa u ljeto 1948. pripisana su snagama čija se uloga u mađarskom društvenom životu dotada nastojala afirmirati. U kratkom razdoblju između jeseni 1947. i ljeta 1948. napisi s mađarskim temama imaju isključivo pozitivna obilježja.

Dakle, do rujanskih izbora 1947. o Mađarskoj se piše uglavnom dvovrsno. U javnosti je, naime, stvarana slika o postojanju dviju osnovnih političkih orijentacija, antifašističke i demokratsko-progresivne te fašističke, reakcionarno-nazadnjačke Mađarske. Dakako, javno mnijenje, hrvatsko i jugoslaveno u cjelini, usmjeravano je na gajenje simpatija i podršku snagama koje su označene kao demokratske i s kojima su jugoslavenske državno-komunističke vlasti željele surađivati. Napisa o cjelokupnim prilikama i zbivanjima u Mađarskoj bilo je malo. Zapravo ni političke prilike i odnosi nisu temeljitije prikazani pa se tek s prilično napora mogu očitati obavijesti o postojanju različitih političkih stranaka, njihovi programi i međuodnosi. O gospodarskim prilikama, kulturnim događanjima i svakodnevnom životu gotovo ništa nije zabilježeno.

Razdoblje od izbora u rujnu 1947. do objavljivanja rezolucije Informbiroa u lipnju 1948. prožeto je jedinstveno pozitivnim pristupom. Novinski napisi hvale i podržavaju sve mjere mađarskih vlasti, a mađarsku državu i narod tretiraju kao prijateljsku zemlju narodnodemokratske zajednice. No, obavijesti ostaju nadalje usmjerene uglavnom na osnovna politička zbivanja.

Rezolucija Informbiroa izazvala je znatne promjene u novinskom izvještavanju i pisanju. Dakako, te promjene nisu bile trenutačne. Novinski prostor u kojima se spominjala Mađarska sve više su zauzimali diplomatski protesti u povodu raznih događanja – otkazivanja političkih, gospodarskih, kulturnih ugovora, vojnih incidenata na granici, položaja nacionalnih manjina i raznovrsnih optužbi protiv jugoslavenskih državnih i partijskih čelnika. U tijeku 1950. »Vjesnik« već objavljuje i neke novinarske priloge o jugoslavensko-mađarskim odnosima, iako očito agitpropovski dogovarane i usmjeravane. U čitavom analiziranom razdoblju postoji tendencija da se negativne ocjene i obrazloženja pripisuju, prije svega, vladajućim mađarskim komunističkim elitama i pojedinim rukovodiocima, a ne cjelokupnom mađarskom narodu.³⁹ No, to se ipak

---

ma između FNRJ i Mađarske (»Vjesnik«, 16. VI. 1946.), Nota vlade FNRJ vladi Republike Mađarske – Povodom jednostranog raskidanja sporazuma o mađarskim isporukama i jugoslavenskim protuisporukama (Isto, 23. VI. 1946.), Kršenjem trgovinskih sporazuma Mađarska i Čehoslovačka sabotiraju socijalističku izgradnju Jugoslavije i nanose štetu svojoj privredi (Isto, 26. VI. 1949.), Satelitska ekonomska politika mađarskog rukovodstva (Isto, 12. VIII. 1950.).

³⁹ »Mađarski narod ni u kojem slučaju ne snosi krivicu za to. Informbiroovci pak iz mađarske vlade, kojima je trn u oku brza poslijeratna obnova, napredak i socijalistička izgradnja nove Jugoslavije, pravilan, dosljedan i marksistički stav KPJ i našeg državnog rukovodstva – oni dobro znaju zašto to čine.«, »Vjesnik«, 26. VI. 1949.

ne odnosi na sve napise o Mađarima, napose na početku 50-ih godina, dakle u vrijeme kulminacije sukoba sa zemljama Informbiroa.

Slika o Mađarskoj koju je čitatelj »Vjesnika« mogao stvoriti na temelju obavljanih napisa očito je ovisila o političkim i idejnim opredjeljenjima jugoslavenskih vladajućih komunističkih krugova. Obavijesti su bile u službi postizavanja strogo određenih političkih ciljeva, a ne cjelovitog i potpunog obavještavanja javnosti. Slika o Mađarskoj pretrpjela je u novinskim napisima od 1945. do 1950. velike promjene. Prvobitno prikazivano dvojstvo u unutrašnjo-političkim mađarskim odnosima, zatim uspješni narodnodemokratski ustroj zamijenili su oštri napisi o neprijateljstvu vladajućih krugova MRP-a prema jugoslavenskim narodima i jugoslavenskoj državi.

Slika o Mađarskoj koja se dobivala na temelju novinskih napisa u cjelini je štura. Objavljeni napisi, dakako, najviše svjedoče o stajalištima i nastojanjima jugoslavenskih komunističkih vlasti i relativno malo su doprinisili, zbog crno-bijelog pristupa s kojim su bili snažno obilježeni, uglavnom isključivog ograničenja na političko područje i nedostatka neposrednog novinarskog izvješća i prikaza, stvarnom upoznavanju Mađarske i prilika u kojima su ljudi u njoj živjeli. Takva crno-bijela slika lako se mogla nametati neobaviještenom, pa i neobrazovanom, čitateljstvu, bez spoznaja stjecanih povijesnim znanjem i mogućnosti korištenja drugačijih izvora saznanja. Bolje obaviještenim čitateljima, sklonima analiziranju, poznavateljima složenog tijeka poslijeratnih zbivanja i s osobnim iskustvom hrvatsko-mađarskih veza i odnosa, slike koje su preko novina stvarane o Mađarskoj zacijelo nisu bile previše inspirativne i svjedočile su tek o režimima koji su odabirali podatke i slagali ih u cjeline ovisno o trenutačnim političkim ciljevima i potrebama.

S U M M A R Y

HUNGARY ON THE PAGES OF THE CENTRAL CROATIAN NEWSPAPERS (1945–1950)

Newspaper articles about Hungary on the pages of *Vjesnik* in the period between 1945 and 1950 were relatively numerous, but dealt exclusively with political circumstances and relations. Three basic stereotypes could be seen in the writings about Hungary, and it is indicative that they were formed in a relatively short period of four years and that they were radically opposite to each other. The first one, in the period from the end of the World War Two up to the establishment of complete communist command in Hungary in the Fall of 1947, when the defeated forces and civil political groups were ascribed negative aspects of Hungarian life and relationship with Yugoslavia, with affirmation of all the activities connected with national democratic, communist orientation. The other, in the short period between the Fall of 1947 and Summer of 1948, when the articles about Hungarian themes had solely positive characteristics. The third, after the resolution of Information Bureau of the Cominform in Summer of 1948, when the newspaper pages on Hungary were again full of negative articles, but this time Hungarian communist leadership was blamed for all the negativities. The picture about Hungary which one could get from the newspapers was generally incomplete, oriented primarily to the political events. It obviously depended on political and ideological orientations of Yugoslav ruling communist circles. The information was in the service of achieving exclusively political goals, not to give thorough and complete information to the readers.